

”Stadsplanerarna missar barnen”

Sverige var tidigare ett föregångsland när det gäller barns utemiljöer. Men av någon anledning ses barnen i dag som ett särintresse, något som inte kan tas hänsyn till överallt – inte ens där det byggs bostäder för barnfamiljer, skriver Märit Jansson, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Framkomlighet med motorfordon ges hög prioritet, trots att det gynnar biltrafik på miljöns, säkerhetens och barnens bekostnad, skriver Märit Jansson. Foto: Yvonne Åsell

Framkomlighet med motorfordon ges hög prioritet, trots att det gynnar biltrafik på miljöns, säkerhetens och barnens bekostnad, skriver Märit Jansson. Foto: Yvonne Åsell

DEBATT | FÖRTÄTAD STAD

Vi behöver damma av kunskapen om vad som gör städer och orter barnvänliga.

I en kommentar på Staffanstorps kommuns hemsida oroar sig en boende för barnen, då nybyggnation riskerar ge ökad biltrafik i ett befintligt

villakvarter. Svaret blir: ”Gatorna är till för trafikrörelser och är inte rum för lek. Plats för lek i närområdet finns förutom i de egna trädgårdarna bland annat i Mimers lund och på grönytan mitt i Hjärup NO.” Budskapet är alltså att barn och deras lek ska hållas inom privatträdgårdar och på särskilda platser. På gatan ska biltrafiken fram.

Min lilla hemort Hjärup ska snabbt ”förtätas” med bebyggelse och mer trafik. Där det tidigare har funnits gott om möjligheter för barn att själva hitta platser att leka på, ska de i stället hänvisas till särskilt iordningställda platser för lek, och deras rörelseutrymme samtidigt begränsas. Tyvärr handlar detta inte om ett enstaka fall och inte heller om det värsta exemplet. Bristen på barnperspektiv i planeringen är en del av en större samhällsbyggnadstrend. I såväl större städer som på mindre orter byggs i dag utan tillräcklig hänsyn till barn.

Behovet av att bygga fler bostäder är i dag stort. Men hur det görs påverkar vilka livsmiljöer vi får. Med kommuners och byggbolags kortsiktiga ekonomiska agendor och ett stadsbyggnadsideal som främjar täthet och tillgänglighet med bil, hamnar barns utrymmen och rörelsefrihet ofta långt ner i prioritetsordningen. Barnens utemiljö likställs då med tillgången på anlagda platser för lek.

Platser som anläggs och iordningställs för barn – skolgårdar, förskolegårdar, lekplatser – har enorm betydelse för barns utomhuslek, utveckling och hälsa. Men för att skapa en barnvänlig miljö som barn kan utforska och lära sig att bemästra krävs tillgång till så mycket mer – gator, parker, torgytor, naturmark, träd, buskage eller spännande ödetomter. Att biltrafiken planeras så att barns rörelsefrihet främjas är en nyckelfråga för att barn ska kunna nå dessa platser.

Att barn hänvisas till anlagda lekmiljöer är problematiskt även ur en annan aspekt. Dessa miljöer är i dag inte sällan få, små, torftiga och tillrättalagda, förlorare i kampen om marken, starkt styrda av standarder för säkerhet samt önskan om en rationell skötsel och god överblickbarhet för vuxna. Barn hänvisas alltså till anlagda platser för lek som ofta är undermåliga (ja, det finns såklart fantastiska undantag), samtidigt som andra platser i närmiljön, och barns möjlighet att använda dem, begränsas.

När barn inte kan gå ut och leka på egen hand berövas de möjligheten till sådant som att klättra i träd och bygga kojor. De riskerar också att bli mer stillasittande och att inte lära känna människor och platser i sin närmiljö. De blir beroende av att vuxna följer med eller skjutsar dem. Den begränsade rörelsefriheten kan därför få långtgående konsekvenser för barns hälsa och utveckling.

När barn inte längre förväntas få, eller kunna, använda sina nära ytor är det inte barnen och deras lek som är problemet – det är miljön och attityderna som behöver förändras. På många håll i världen görs också satsningar just för att göra gator tillgängliga för lek och socialt liv med särskilt fokus på barn. För barn kan gatan vara samlingsplats, utrymme för spel och lekar, träningsplats för idrotter eller för att lära sig att cykla. Dessutom är den utgångspunkten för barns utflykter på egen hand.

Sverige var tidigare ett föregångsland när det gäller barns utemiljöer. Det finns mycket kunskap i ämnet. Tidigare var en del av den kunskapen kopplad till normer och lagstiftning för planering. Därför är befintliga miljöer ofta mer barnvänliga än det som byggs i dag. Men den kunskapen har nu blivit ovälkommen. Den passar inte den rådande stadsbyggnadstrenden. Verktyg såsom barnkonsekvensanalyser ses i stället som problematiska när de riskerar att motverka ekonomiska intressen.

I dag saknas tydliga normer och lagstadgade krav för att inte barnen ska offras i planeringsprocesser. Tanken om ”förtätning” missförstås och används som argument för att bygga igen många öppna ytor, trots att behovet av dem ofta ökar med tätare bebyggelse. Framkomlighet med motorfordon ges hög prioritet, trots att det gynnar biltrafik på miljöns, säkerhetens och barnens bekostnad. Attityder hos såväl politiker och planerare som föräldrar och andra vuxna är viktiga för att få till stånd en förändring.

Lyckligtvis finns det också goda exempel och flera förespråkare för en mer barnvänlig planering, inte minst bland praktiker. Men många kämpar i dag i motvind när de för fram sina synpunkter mot förtätningens och bristen på barnperspektiv. En grupp landskapsarkitekter som verkar i Stockholm har flera gånger höjt sina röster mot att barnens utrymmen krymper och förordat tydligare krav ([SvD den 22 juni 2014](#)).

Av någon anledning ses barnen i dag som ett särintresse, något som inte kan tas hänsyn till överallt – inte ens där det byggs bostäder för barnfamiljer. Vi behöver damma av kunskapen om vad som gör städer och orter barnvänliga – faktiskt ofta samma saker som gör dem människovänliga. Det behövs en kursändring i stadsbyggandet och inte minst i attityderna och trenderna som genomsyrar det. Lagstiftning om barnkonsekvensanalyser, tillräckliga friytor och väl genomtänkta trafiklösningar ser ut att vara enda sättet att lyckas med det. Utan tydliga krav försvinner barnen ur stadsplaneringen.

Märit Jansson

universitetslektor i landskapsplanering vid SLU i Alnarp